

A Karom-hadműveletek:

Törökország észak-iraki intervenciói

Claw Operations:

Turkey's Interventions in Northern Iraq

EGERESI ZOLTÁN

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszeri kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Baranyi Tamás Péter

Szöveggondozás:

T-Kontakt Kft.

Tördelés:

Lévárt Tamás

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

© Egeresi Zoltán, 2022.

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2022.

ISSN 2416-0148

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2022.30>

Összefoglalás: Az elemzés azokat a változásokat kívánja górcső alá venni, amelyek Törökországnak a Kurdisztáni Munkáspárt (PKK) ellen folytatott háborújában bekövetkeztek, különös hangsúllyal az észak-iraki intervenciókra. A dolgozat tézise szerint Ankara az utóbbi években sikeresen valósította meg azt a célkitűzést, hogy Törökország területéről az országon kívülre – elsősorban Észak-Irakba és Szíriába – helyezze át a PKK-ellenes harcokat. A 2019 óta folyamatosan indított észak-iraki hadműveleteknek köszönhetően sikerült jelentős területekről kiszorítani a PKK-t, és kiépíteni az állandó katonai jelenlétet, amelyben a hagyományos katonai akciók mellett a fejlett haditechnika (drónok) és a titkosszolgálatok kiterjedt használata is közrejátszott.

Kulcsszavak: Törökország, PKK, Észak-Irak, terrorellenes háború, kurdok

Abstract: *The analysis aims at describing the changes in Turkey's war against the Kurdistan Workers Party (PKK) with special focus on military interventions in Northern Iraq. It argues that Ankara largely succeeded in realizing its aims to wage war against the PKK outside Turkish borders, in Northern Syrian and Iraq. Since the beginning of the offensives in Iraq in 2018, it managed to push out the PKK from several regions and establish a number of military bases due to the consistent use of high-tech military equipment (UAVs) and intelligence operations beyond the traditional military actions.*

Keywords: Turkey, PKK, Northern Iraq, war on terror, Kurds

BEVEZETÉS

Törökország 2022. április 18-án indította meg a Karom–Zár-hadműveletet (Pençe-Kilit harekati)¹, melynek célja a Kurdisztáni Munkáspárt (Partiya Karkeren Kurdistan – PKK) észak-iraki bázisainak felszámolása bizonyos régiókban. Az offenzíva része egy 2019 tavaszán indított intervencióorozatnak, melynek keretében a török határmenti területek egy részéről sikeresen szorították ki a PKK-t, illetve csapást is mértek a PKK (részbeni) ellenőrzése alá kerülő Szindzsár térségére is. A tanulmány Törökország PKK-ellenes harcának rövid bemutatása után elsősorban az utóbbi három évben Észak-Irakban indított offenzívák elemzésére, a török fegyveres erők (TSK) által követett stratégia változásának nyomon követésére, valamint a felhasznált eszköztár, a kitűzött célok és az elért eredmények értékelésére tesz kísérletet.

1 Az elnevezéshez kapcsolódóan: a mindennapi török nyelvben a „kilit” kifejezés zárat jelent, azonban átvitt értelemben fontos helyet/személyt jelent, magyarul leginkább „kulcsfontosságúnak” lehetne fordítani. A szerző azonban jobbnak látta a hétköznapi kifejezést megtartani, mivel az angol nyelvű irodalom is azt vette át.

A PKK ELLENI HARC ÁTTEKINTÉSE

A Kurdisztáni Munkáspárt 1978-ban alakult meg Abdullah Öcalan (Apo) vezetésével. Ekkor még csupán egy volt a számos baloldali, marxista kurd szervezet közül, amelyek a keleti-törökországi társadalmi és hatalmi viszonyok megváltoztatásáért szálltak síkra. Ezeket az 1980-as puccskísérlet felszámolta, azonban a PKK túlélte azt, mivel sikeresen tette át székhelyét a Törökországgal egyre rosszabb² viszonyba kerülő Szíriába. Ott az Aszad-rezsim támogatását élvezve, illetve a helyi, Észak-Szíriában lévő kurdok közötti hálózatokat létrehozva megerősödött, majd 1983-ban Észak-Irak Törökországhoz közeli hegyvidékein is létrehozta az első táborait. A „hátság” megteremtése után 1984-től kezdve megindította a török területeken belüli támadásait katonai és rendőri célpontok ellen is.

Ankara nem késlekedett sokáig a válasszal, s 1987-ben tizenhat keleti megyében rendkívüli állapotot hirdetett, megnövelte a hadsereg létszámát, illetve létrehozta a faluőrök rendszerét, amely helyi – jellemzően kurd – lakosok felfegyverzését jelentette extra juttatásért cserébe. Az állam speciális fegyveres csapatokat (JITEM) is létrehozott a harcok sikere érdekében. A katonai válaszok azonban elégtelenek maradtak a PKK-val szemben, amely egyre nagyobb támogatásra tett szert a helyiek között részben annak köszönhetően, hogy szembeszállt a helyi nagybirtokosokkal és embereikkel, másrészt pedig a kurd separatizmus letéteményese lett – a régóta el nem ismert kurd kulturális jogok követelése is napirendre került.

A felek közötti küzdelem az 1990-es években érte el a csúcspontját, amikor a PKK háttérországát felszámolandó a TSK több ezer kis falut rombolt le, lakosait a keleti régiók nagyvárosaiba vagy Nyugat-Törökországba kényszerítve. Az 1980-as évek végétől ugrott meg az Európában menekültstátuszért folyamadó kurdok száma; az 1990-es évektől pedig a nyílt összeütközéseknek köszönhetően megtörtént a török–kurd ellentét transzportációja Nyugat-Európába; Németország néhány terrortámadásnak [köszönhetően 1993-ben ismerte el terrorszervezetnek](#) a PKK-t; az Egyesült Államok [1997-ben](#), az Európai Unió pedig 2001-ben.

A harcok az 1990-es évek első felében tetőztek, amikor a Szaddam-rendszer észak-iraki kivonulása miatt a PKK egy időre még nagyobb befolyásra tett szert – igaz, hamar kialakult az ellentét a két helyi kurd erő, a Kurdisztáni Demokrata Párt (KDP) és a Kurdisztáni Hazafias Unió (PUK) között.

A megegyezésre az 1990-es évek elején nyílt némi lehetőség, amikor az akkori török államfő, Turgut Özal hajlandóságot mutatott arra, hogy megegyezzen Öcalannal, aki szintén nyitottnak mutatkozott, azonban a török elnök 1993-as váratlan halála megakadályozott minden lehetséges megállapodást. A harcok ennek köszönhetően tovább folytatódtak, az évtized végére az áldozatok száma

2 Hatay tartomány megszerzésén túlmenően az eltérő szövetségi rendszerek (Ankara a NATO tagja lett, míg Damaszkusz a Szovjetunióval ápolt jó kapcsolatot) és a kelet-törökországi duzzasztógáták miatt csökkenő vízhozam mérgezte a két állam viszonyát.

már elérte a harmincötezer főt. A változást végül azt hozta el, hogy Ankara megfenyegette Damaszkuszt, hogy amennyiben nem hagy fel a PKK támogatásával, akkor nem fog visszariadni a katonai intervenciótól. Ez végül az adanai megállapodáshoz és a PKK kiutasításához vezetett. Öcalant nem sokkal később, 1999 februárjában Kenyában el is fogták a törökök, majd elítélték, jelenleg is börtönbüntetését tölti Imrali szigetén.

A PKK vezetője elfogása után jelentős csapást szenvedett el, létszáma pár ezer főre esett vissza, s ami török részről még fontosabb volt, egyoldalú fegyverszünetet hirdetett. Ráadásul ezekben az években a PKK számos országban létrehozta politikai pártjait, így 2003-ban Szíriában a Demokratikus Unió Pártját (PYD), emellett ernyőszervezetként megalakult a KCK. Szintén fontos változást jelentett, hogy Törökországban 2002/2003-tól hatalomra került az Igazság és Fejlődés Pártja (AKP), illetve Recep Tayyip Erdoğan miniszterelnök lett, aki a korábbiakhoz képest sokkal nyitottabb politikát kezdett folytatni. Így például 2004-ben Diyarbakırban, a legnagyobb keleti kurd városban kijelentette, hogy van kurd kérdés (a kurd területeken az AKP jellemzően a második legerősebb párt).

A PKK aktivitása azonban nem szűnt meg, a 2000-es évek közepétől újra indultak a támadások, ezúttal már Észak-Irakkból, amelyekre a török fegyveres erőknek ismét a katonai intervenció volt a válasza, miközben a kormány megpróbált politikai megoldást találni a terrorkérdésre – eredménytelenül. Ennek leglátványosabb fiaskóját a 2009-es harburi incidens jelentette, amikor a török televíziócsatornák közvetítése mellett az amnesztiával „hazatérő” néhány PKK-s fegyverest az éppen akkor parlamentben lévő kurd párt, a DTP szimpatizánsai hatalmas ovációval fogadtak, s szinte népünnepélyt csináltak az eseményből. A kormány által hónapokkal korábban meghirdetett kurd nyitást ezzel rögtön a süllyesztőbe taszították.

Persze ez nem jelentette a tárgyalások végét, mindössze annyit, hogy az AKP óvatosabbá vált: Oslóban titkos tárgyalások indultak, majd pedig – részben a szíriai események miatt – 2013 legelejétől a kurd HDP képviselőinek közvetítésével megindultak a tárgyalások Öcalannal. Utóbbi 2013 márciusában fegyverszünetet is hirdetett, ami a PKK-nak lehetővé tette, hogy csapatai jelentős részét Szíriába csoportosítsa át – de a török vezetés kérése ellenére nem vonult ki Törökországból.

A következő két év relatív nyugalomát a PKK arra használta fel, hogy észak-szíriai szervezetét, a PYD-t és annak katonai ágát, a Népi Önvédelmi Erőket (YPG) erősítse meg, amelyek ekkor már komoly harcokat vívtak a különböző dzsihadista csoportokkal, majd 2014-től kezdve az Iszlám Állammal szemben. Ennek a harcnak látványos fordulópontja volt Kobane ostroma, amelynek során az Egyesült Államok támogatásával visszaverték az Iszlám Állam támadását. A harcok során azonban Törökország lezárta a határait, nem engedélyezte a PKK-hoz kapcsolódó csapatok átvonulását (csak később, észak-iraki pesmergát engedélyezett), ami komoly zavargásokhoz vezetett Délkelet-Anatóliában.

Ezek az összetűzések már a békefolyamat végét jelezték, amely végül 2015 február végén mondott csődöt; az év márciusában pedig Erdoğan kijelentette, hogy nincs kurd kérdés – ezzel szembemenvén a saját évekkel korábbi kijelentésének. A változásban több tényező is szerepet játszott: az észak-szíriai kurdok megerősödése, amerikai támogatásuk, valamint ezzel párhuzamosan a kurd politikai mozgalom látványos fellendülése Törökországban, amely a 2015. júniusi választáson történelmi eredményt ért el: átlépte a 10 százalékos parlamenti küszöböt. Eközben az AKP hiába nyerte meg a választást, kisebbségbe került, így koalícióalakítási kényszer állt elő: a kurd párt vezetője, Selahattin Demirtas pedig kijelentette, hogy nem hajlandó támogatni Erdoğant.

A politikai zsákutcából a suruci terrortámadás mutatott kiutat a feltételezett PKK-válaszcsepítés után indított terrorellenes hadjáratával. Mind Törökországban, mind azon kívül megindultak a támadások, amelyek 2015 végén 2016 elején főleg Déleket-Törökország egyes városainak vagy azok egy részének elpusztításával járt. A PKK-hoz kapcsolódó szervezetek gyakorlatilag megszállták ezeket, és elbarikádozták magukat, ami ellen a török hadsereg kemény fellépéssel válaszolt.

VÁLTÁS A TÖRÖK TERRORELLENES HÁBORÚBAN

A 2016-os év több szempontból is fordulópontot hozott Törökország terrorellenes hadjáratában. A délkelet-törökországi városi PKK-gócok felszámolása után a harcok súlypontja a határokon kívülre került, s a már korábban is látható kisebb támadásokat jóval nagyobb területszerző (vagy legalábbis a török katonai ellenőrzést biztosító) offenzívák váltották fel. A nagyszabású intervenciók Szíriában kezdődtek, a YPG/SDF előretörése miatt; az amerikai támogatásnak köszönhetően az Iszlám Államtól jelentős területeket foglaltak el, illetve Ankara többszöri figyelmeztetése ellenére csapataik átlépték az Eufráteszt, elfoglalták Manbics városát, s folytatták előrenyomulásukat Afrín felé (ahonnan szintén megindult egy keleti irányú előretörés), ami azt jelentette volna, hogy a két, kurdok ellenőrzése alatt lévő terület összekapcsolódik, ezáltal egy nagy, összefüggő kurd terület jön létre a török határ mentén. Mi több, a különböző terrorista csoportok, de főleg az Al-Káidához kapcsolódó szervezetek által ellenőrzött Idlib tartomány lehetséges elfoglalásával akár a tengeri kijárat is megvalósulhatott volna, ami kifejezetten súlyos biztonsági veszélyt jelentett volna Ankara számára.

Ezt megakadályozandó – a Vlagyimir Putyinnal 2016 közepén történő egyezést követően – Törökország zöld utat kapott Moszkvától egy szíriai offenzívára, így 2016. augusztus 4-én megindult az Eufrátesz Pajzsa hadművelet, amely 2017 tavaszáig elfoglalta al-Babot, visszaszorítva a határtól az Iszlám Államot, ugyanakkor megakadályozva a kurd erők egyesülését.

A következő hadjáratok már egyértelműen a PKK-veszély felszámolását szolgálták. Így 2018 januárjában megindult – szintén orosz jóváhagyással – az afríni kanton elfoglalása, amelyhez jelentős számban vetettek be szíriai zsoldosokat. Ugyan a YPG erői az offenzíva elején jelentős ellenállást tanúsítottak, később visszavonultak és feladták Afrín városát, azonban nem hagyták el a térséget, hanem a délebre lévő Tel-Rifatba hátráltak. Ezt a török hadsereg az utóbbi négy évben többször megpróbálta elfoglalni, azonban a támadásokat Oroszország viszonylag hamar leállította, így ez a kurd enklávét megmaradt, de szinte folyamatosak az összecsapások a török ellenőrzésű területekkel.

A harmadik szíriai offenzívára 2019 őszén került sor, miután Donald Trump (többszöri török kérésnek engedve) visszavonta az amerikai csapatokat a török határ mellől, így lehetővé téve az intervenciót. A Béke forrásának keresztelt hadművelet révén sikerült nagyjából nyolcezer négyzetkilométert elfoglalni. Ugyan nem szállták meg az észak-iraki határ teljes egészét, s a célul kitűzött harminc kilométer mélységű biztonsági zónának egy töredékét érték el, de komoly sikerként lehetett beállítani a hazai közvélemény előtt. Azonban az is világossá vált, hogy az amerikaiak távozásával a kialakult hatalmi vákuumot Oroszország tölti ki, így azóta az el nem foglalt határmenti területek ellenőrzése közös járőrözés keretében valósul meg – bár ez messze van a török biztonsági igények teljesítésétől, így egy újabb offenzíva lehetősége Damoklész kardjaként folyamatosan ott lebeg az Észak-Szíria kurdok PYD-ellenőrzés alatt lévő határsávja fölött. Sőt, 2022 tavaszán egyre erőteljesebb nyilatkozatok hangoznak el egy újabb offenzívát illetően; ennek megvalósulását a török belpolitika állása (2023-ban parlamenti és államfőválasztást tartanak), illetve a nemzetközi és a szíriai belpolitikai helyzet alakulása, így Oroszország szíriai jelenlétének csökkenése befolyásolja majd. Addig is a harcok a PYD-től elfoglalt területeken nem álltak le, folyamatosak a PKK-hoz kötődő szervezetek támadásai a török és a velük szövetséges arab milíciák képviselte katonai célpontok ellen.

AZ IRAKI HADMŰVELETEK

A szíriai offenzívákkal egyetemben az iraki török aktivitás is növekedett, amely ugyan – ahogy a korábbiakban láttuk – messze nem volt előzmény nélküli. Az 1990-es évektől láthattunk akár nagyobb török katonai akciókat Észak-Irakban, azonban ezek jellemzője az volt, hogy (jelentősebb) csapásmérések, több száz, akár ezer PKK-s likvidálása, valamint a bázisok (egy részének) elpusztítása után visszavonultak a határok mögé. Az utóbbi években ez az ad hoc katonai akció változott meg, s Szíriához hasonlóan egy területi kontrol kiépítését célzó átfogó hadműveletsorozattá vált, amely a terepviszonyok és a PKK jól kiépített erődítése miatt lassan, de biztosan halad előre.

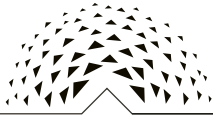
A 2018-tól egymás után indított offenzíváknak köszönhetően (1. táblázat) a TSK folyamatos nyomás alatt tartja a PKK-t; emellett a korábbi, inkább egyszeri csapásméréseket felváltották a határmenti területek konzisztens megtisztítását célzó támadások, amelyek (bár erre korábban is volt példa) új bázisok létrehozásával a PKK minél messzebb történő visszaszorítását és a török katonai jelenlét állandósítását szolgálják. Így 2022 tavaszára a TSK már több mint negyven katonai bázissal rendelkezik Észak-Irakban, s a legújabb hadjárat megindításával továbbiak létesítése várható.

1. táblázat:
A 2018 óta indított észak-iraki török hadjáratok

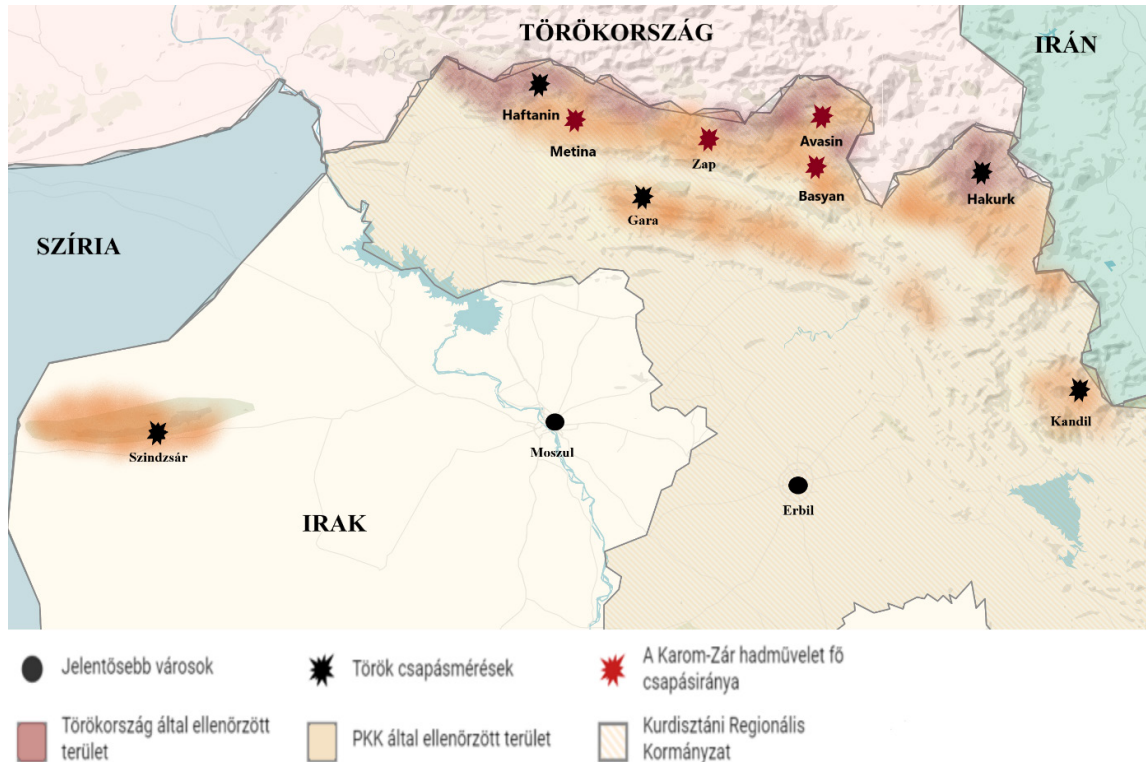
Hadművelet magyar neve	Hadművelet török elnevezése	Kezdet
Eltökéltetés	Kararlılık Harekâtı	2018. március 11.
Karom	Pençe Harekâtı	2019. május 27.
Karom – 2	Pençe-2	2019. július 13.
Karom – 3	Pençe-3	2019. augusztus 23.
Karom – Sas	Pençe-Kartal	2020. június 15.
Karom – Tigris	Pençe-Kaplan	2020. június 17.
Karom – Sas 2	Pençe-Kartal 2	2021. február 10.
Karom – Villám	Pençe-Şimşek, Pençe Yıldırım	2021. április 24.
Téli sas légi hadművelet	Kış Kartalı Hava Harekâtı	2022. február 2.
Karom - Zár	Pençe-Kilit	2022. április 18.

Ahogy az alábbi térképen is látható (1. térkép) a török katonai csapások elsősorban a török határ közelében lévő PKK állások felszámolását célozzák. A különböző határmenti régiókban véghezvitt akcióknak köszönhetően török ellenőrzés alá került Haftanin és Hakurk jelentős része, egyúttal jelenleg is zajlik az előrenyomulás Avasin, Zap és Basyan térségében.

1. térkép: Törökország észak-iraki intervenciói

A hegyvidéki terepen a török hadsereg egyre nagyobb számban használt drónokat, ami az utóbbi másfél évtizedben megteremtett hazai dróniparnak köszönhetően saját gyártmányok alkalmazását jelenti, amely ellen a PKK-nak nincs érdemi ellenszere. Emellett folyamatosak a magasabb rangú PKK-vezetők elleni merényletek is, amelyek olykor sikert érnek el, bár ennek ellenére egyelőre nem sikerült ezekkel megingatni a szervezetet. A katonai akciók jelentős részét speciálisan képzett csapatok végzik, akik a nehéz terepen dombról dombra, hegyről hegyre szorítják ki a PKK-csapatokat. Az ellenőrzés alá vont területen aztán katonai bázisok létesülnek, amelyek jelenléte akadályozza a PKK Törökországon belüli akcióit – azonban a PKK-t még mindig nem sikerült kiszorítani az országból, létszámát pár ezer főre teszik.

Ahogy a térképen is látható, a török támadások nemcsak a határmenti régiókat érintik, hanem a távolabbi PKK-bázisokat, így a szervezet központjának tekintett Kandilt, illetve a yezidik által lakott Szindzsárt is. Itt a PKK jelentős szerepet játszott az Iszlám Állam kiszorításában, s képes volt megszervezni a helyiekből a saját szindzsári szervezetét, amelyet Ankara további biztonsági kihívásnak tekint. A Karom-hadműveletek sikerei (2021 tavaszáig) több mint eze terrorista harcképtelenné tételét és több mint ezernégyszáz barlang, bújóhely felszámolását jelentette.

Ugyanakkor a török hadvezetés fiaskókat is kénytelen volt elszenvedni: ennek leglátványosabb esete a 2021 februári akció volt a Gara-hegységben, amelynek keretében tizennégy török túszt próbáltak kimenteni. Az akció azonban kudarcba fulladt, s mindegyik túszt megölték, mire a szabadító osztag megérkezett volna. A veszteség meglehetősen nagy nyilvánosságot kapott Törökországban, Hulusi Akar hadügyminiszternek, korábbi vezérkari főnöknek a parlamentben kellett magyarázkodnia a balul sikerült mentési kísérlet miatt.

A katonai intervencióknak köszönhetően számos civil veszítette életét, s több tízezer kényszerültek elhagyni a lakhelyüket Észak-Irakban. Arra is volt példa, hogy a helyi pesmergákat, a KDP erőit is támadás érte, Erbil élénk tiltakozását kiváltva. Ennek ellenére a Kurdisztáni Regionális Kormányzat eltűri a török akciókat, mivel 2008 óta szoros gazdasági együttműködés alakult ki közte és Törökország között, s a török befektetések mellett kiemelkedő kereskedelmi partnerekké is váltak, ebből a szempontból nem meglepő, hogy Maszud Barzani KDP-vezető többször is feltűnt Erdoğan mellett annak délkelet-törökországi választási körútjain. A KDP ráadásul szintén versenyez a PKK-val, amelynek katonai akciói rombolják a régió gazdasági lehetőségét, így az utóbbi években többször is volt (jellemzően politikai) összeütközés a két fél között.

Ugyan úgy tűnik, hogy a PKK mindenkivel háborút folytat (még az iraki kormányerők is mértek rá csapásokat), valójában az Irán által támogatott másik kurd csoportosulással, a PUK-val jó kapcsolatot ápol (az 1990-es évek elején ez az együttműködés jelentős szerepet játszott a PKK túlélésében), illetve Irán olykori PKK elleni támadásai ellenére valószínűleg nem fogja engedni, hogy Törökország Kandilt is elfoglalja, hiszen e, hiszen e zzel túl nagy terület felett szerezne ellenőrzést Irakban.

KONKLÚZIÓ

Törökország észak-iraki offenzívái a PKK kiszorítására az utóbbi években – noha nem mellőzték a látványos fiaskókat – alapvetően sikeresnek tekinthetők. A korábbi, egyszeri büntetőhadjáratnak tekintett akciókat felváltotta a folyamatos harc, amelynek integráns része lett a területi kontrol létesítése a török határ mentén.

Ugyan a Karom-hadműveletek messze nem érték el eredeti céljukat, ráadásul a PKK nemcsak a régiós biztonsági helyzet alakításában marad aktív szereplő, de katonai felszámolása rövid távon egyáltalán nem várható. A sikerekben szerepet játszott a TSK átfogó stratégiája a titkosszolgálati akcióktól a legfejlettebb haditechnika bevetéséig. A jellemzően speciális egységek által végrehajtott csapások lassan haladnak, azonban a stabil török katonai jelenlét és ezáltal egy biztonsági zóna kialakítása folyamatosnak tekinthető, ahogy a jelenleg Észak-Irakban lévő török bázisok száma meghaladta a negyvenet. A török előrenyomulást segíti, hogy a Kurdisztáni Regionális Kormányzat és a PKK között az utóbbi időben megromlott a kapcsolat, rámutatván a különböző kurd csoportok közötti ellentétekre, a fegyveres összetűzéseket sem nélkülöző hatalmi vetélkedésre.